

Proefsleuvenonderzoek Maleizen – Hoeilaartsesteenweg

Korneel Gheysen

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteurs: Korneel Gheysen

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, april 2008

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
1. Algemeen	3
1.1. Inleiding	3
1.2. Situering	4
1.2.1. Lokalisering	4
1.2.2. Bodemkundige gegevens	5
1.2.3. Historische gegevens	6
2.1. Vooropgestelde strategie	7
2.2. Onderzoeksmethode	7
3. Resultaten	9
3.1. Stratigrafie	9
3.2. Archeologische resultaten	10
4. Evaluatie en advies	11
Bibliografie.....	12
Bijlagen.....	13
1. Overzichtskaart	13
2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven	13
3. Sporenlijst.....	14

1. Algemeen

1.1. Inleiding

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in La Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Uitgangspunten van het verdrag zijn: een betere afstemming tussen archeologische erfgoedzorg en ruimtelijke planningsprocessen, een integrale monumentenzorg en behoud van het archeologisch erfgoed *in situ*. Het verdrag van Malta stuurt daarnaast ook aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

Het archeologisch onderzoek te Maleizen (Overijse) vond plaats het terrein gelegen rond en achter de Hoeilaartsesteenweg 57. Haviland IGSV legt hier in de nabije toekomst een bedrijventerrein en sociale verkaveling aan. Vanwege de hoge archeologische verwachting werd voorafgaand de bodemversturende activiteiten een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in opdracht van het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Het onderzoek werd uitgevoerd door Ruben Willaert bvba³. In het kader van dit project werd een archeoloog (Korneel Gheysen) aangenomen. Het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Annick Arts) stond in voor de administratieve begeleiding van het project. Het onderzoek kreeg de opgravingsvergunning 2008/42 en de archeologische werkcode MA08HO (Maleizen, 2008, Hoeilaartsesteenweg).

De voorziene termijn bedroeg 4 werkdagen: 2 dagen terreinwerk en 2 dagen verwerking. Het veldwerk duurde van 2 tot 3 april 2008.

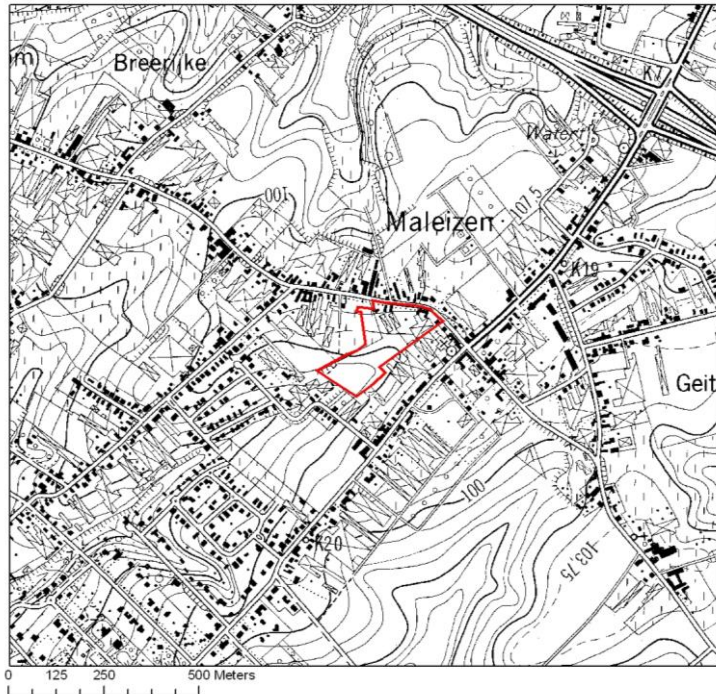
¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

³ Bloemisterijstraat 6, 8340 Sijsele. Website: www.rubenwillaert.be.

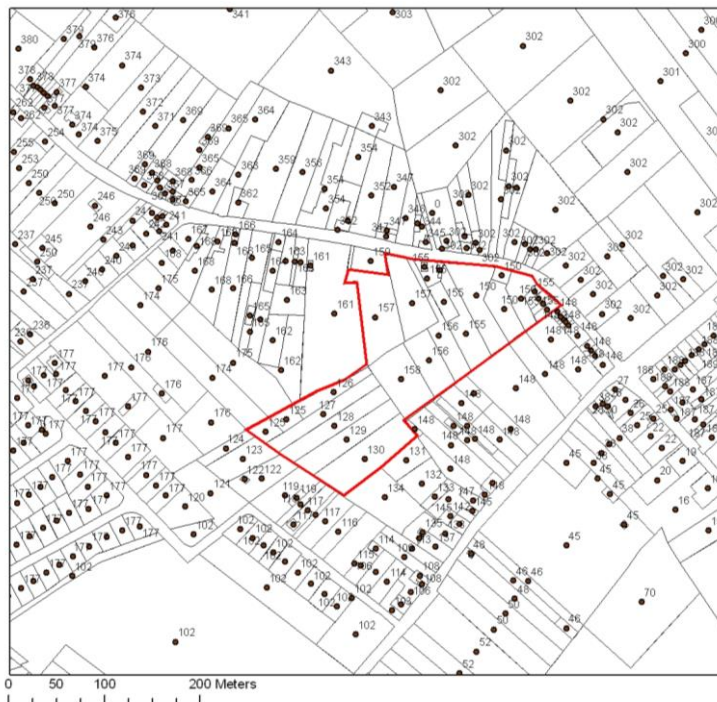
1.2. Situering

1.2.1. Lokalisering

Figuur 1 Topografische kaart van Maleizen met ligging van het plangebied (rood).

Het plangebied ligt ten westen van de kern van Maleizen. De noordzijde wordt begrensd door de Hoeilaartsesteenweg, de oost-, west- en zuidzijde door de perceelsbegrenzing. Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 1,75 hectare. De noordzijde was gedeeltelijk bebouwd. De tuin van de bebouwing was dicht begroeid. Het merendeel van het plangebied was in gebruik als grasland. Enkel de zuidelijke hoek werd gebruikt als akkerland. Deze hoek werd begrensd door een brede gracht.

Figuur 2 Kadasterkaart Maleizen Hoeilaartsesteenweg

Op de kadasterkaart⁴ heeft het plangebied de perceelsnummers 150x (deel), 155v2, 156c, 157g, 157p, 156d, 158b, 126, 127, 128, 129, 130c, 125a en 125b.

1.2.2. Bodemkundige gegevens

Volgens de Bodemkaart van België⁵ ligt het plangebied op een *Droge leembodem zonder profielontwikkeling* (kaartenheid Aba0(b)). Een gevlekte textuur B-horizont komt voor (bijvoegsel ...a.(b)). Het cijfer 0 wijst op het voorkomen van een dikke A-horizont (> 40 cm dik).

Een dergelijke bodem behoort tot de orde van de Alfisols⁶. Een Alfisol wordt gekenmerkt door een duidelijke, donkerbruine bovengrond (A), een bleekbruine uitlogingshorizont E en een helbruine klei-aanrijningshorizont (Bt-horizont). Een Bt-horizont wordt veroorzaakt door migratie van klei, humus en ijzerdeeltjes en kan herkend worden aan de dikwijls scherpe overgang met de bovenliggende E en de donkerder kleur dan de boven- en onderliggende horizonten. De overgang naar de bleekgele C-horizont gaat meestal vrij geleidelijk (enkele decimeters)⁷.

Dergelijke bodems ontstaan in België doorgaans in een rijk moedermateriaal (zoals leem) onder een natuurlijke bosvegetatie, zoals in Midden-België. Na de ontginning van het bos spoelde op de onbedekte hellingen een deel van de bovenste, lichtere leemlaag weg. Hierdoor ontwikkelde de Alfisol onder akkerland een Ap-Bt-C-profiel⁸.

De dikke A-horizont is te verklaren door of een ophoging met antropogeen materiaal (mest, plaggen,...) of door het afspoelen van de bovenste, lichtere leemlaag. Vanwege de ligging op en aan de rand van een helling en gezien de vruchtbaarheid van de grond lijkt deze tweede mogelijkheid de meest waarschijnlijke.

⁴ 3de afdeling, sectie K.

⁵ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

⁶ Ameryckx et al., 1995, p.219.

⁷ Bakker en Schelling, 1989, p. 76.

⁸ Ameryckx et al., 1995, p.219.

2. Methodiek

Bij een archeologische inventarisatie wordt getracht inzicht te krijgen in de verspreiding, de densiteit, de aard en de chronologische waarde van de eventuele archeologische sporen op het terrein. De meest aangewezen manier om het onderzoeksgebied te inventariseren, is door middel van een proefsleuvenonderzoek. Hierbij worden verspreid over het gebied sleuven gegraven, die toelaten om een blik in de bodem te werpen. Deze sleuven worden onder archeologische begeleiding machinaal aangelegd tot op de moederbodem, de natuurlijke ongeroerde ondergrond. In totaal wordt op deze manier ongeveer 10 tot 12 % van het plangebied gesondeerd.

Het proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden volgens twee methodes. Bij het zogenaamde Lorraine-systeem worden proefsleuven met een lengte van 10m en de breedte van één kraanbak in alternerend raster uitgegraven. De afstand tussen de putten onderling en de rijen is telkens 10m. Bij de methode van continue sleuven worden lange proefsleuven ononderbroken over de volledige lengte van de percelen uitgegraven. De afstand tussen de rijen bedraagt max. 15m. In beide gevallen gebeurt de afgraving door een kraan met platte bak, waarvan de bakbreedte minstens 1,8m bedraagt en bij voorkeur 2m.

Voor het proefsleuvenonderzoek te Maleizen werd omwille van de snelheid en rendabiliteit gekozen voor de laatste methode.

2.1. Vooropgestelde strategie

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werden *Bijzondere voorwaarden archeologische prospectie met ingreep in de bodem, verkaveling Maleizen, Overijse* schriftelijk vastgesteld door het Agentschap RO Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Deze technische bepalingen omvatten de kwaliteitsnormen waaraan het archeologisch onderzoek dient te voldoen.

2.2. Onderzoeksmethode

Voor het hele projectgebied werd geopteerd voor continue sleuven. Deze sleuven werden – zoals gevraagd door de eigenaar en RO-Vlaanderen – aangelegd in de aan te leggen wegtracés. Deze wegtracés waren uitgezet in het plangebied. Enkel in het zuidelijke deel werden de sleuven uitgezet volgens de huidige perceelsindeling.

In totaal werden 21 continue sleuven getrokken van variabele lengte. Sleuven 1 t/m 10 en 17 t/m 20 zijn oostwest georiënteerd, sleuven 11 t/m 16 en sleuf 21 liggen (min of meer) noordzuid georiënteerd. 7, 18 en 19 zijn noordzuid georiënteerd. Tussen de sleuven 8 en 9 en de sleuven 11, 12, 13 en 14 liggen betonnen afwateringsbuizen.

De afstand tussen de sleuven bedraagt 14 tot 15 m. De breedte van de sleuven bedroeg in de regel 2 m, wat overeenstemt met de breedte van de gebruikte graafbak. De lengte van de sleuven varieert en is afhankelijk van de lengte van de percelen (Cf. bijlage 2). De minimale en maximale sleuflengte bedroeg 7,5 m (sleuf 13) en 96 m (sleuf 15).

Tijdens de aanleg van de proefsleuven werd door een kraan met platte bak de bovenliggende bouwvoor afgegraven tot op het archeologisch leesbaar niveau. In elke proefsleuf werd op een relevant sporenniveau, of indien dat niet aanwezig was, ter hoogte

van de overgang tussen de humeuze bovenlaag en onverstoorde moederbodem, een vlak aangelegd. Het graven van de proefsleuven gebeurde steeds onder aanwezigheid en aangeven van een archeoloog.

De proefsleuven werden met een totaal station ingemeten en gekoppeld aan het landelijk coördinatennet. Waar sporen werden aangetroffen, werd het opgravingsvlak plaatselijk opgeschaafd om vervolgens de sporen zo optimaal mogelijk te documenteren. Dit hield in: fotograferen, (analoog) intekenen (schaal 1:50) en beschrijven van alle aangetroffen sporen, voor zover zij niet van recente aard waren. Slechts één spoor werd gecoupeerd. De coupe had tot doel inzicht te krijgen in de aard en datering van het spoor en werd gefotografeerd. Vondsten zijn niet aangetroffen.

In elke proefsleuf werd op regelmatige afstanden een bodemprofiel van circa 2m lengte geregistreerd. Deze verzameling profielen laat toe een goede indruk te verkrijgen van de terreinopbouw van het gehele plangebied. De profielen werden hoofdzakelijk gefotografeerd (met referentiegegevens zoals fotobordje¹¹ en sjalon), een beperkt aantal werd ook ingetekend op schaal 1:20. De resultaten van dit bodemkundig onderzoek worden meer in detail besproken in 3.1.

¹¹ De verwijzingen op het fotobordje bestaan uit de sitenaam, het sleufnummer en het profiel W (westzijde sleuf), O (oostzijde sleuf), N (noordzijde sleuf), Z (zuidzijde sleuf) en C (centraal).

3. Resultaten

3.1. Stratigrafie

Het plangebied wordt gekenmerkt door het grote hoogteverschil. Door de ligging van het plangebied in een vallei helt het terrein af van noord naar zuid en van de oost- en westrand van het plangebied naar de centrale as van het plangebied. Het hoogste punt ligt bij de Hoeilaartsesteenweg nabij sleuf 2 (104,44 m + TAW). Tot aan sleuf 4 daalt het plangebied zachtjes (102,80 m + TAW gemiddeld). Tussen sleuf 19 en sleuf 15 bedraagt de gemiddelde hoogte 97 m. Ten zuidwesten van sleuf 15 werd het laagste punt gemeten: 93,82 m + TAW aan de rand van het plangebied. Op slechts 35 m afstand naar het zuidoosten toe ligt de rand van het plangebied op de helling op ca. 98 m + TAW.

Figuur 4 Het plangebied vanaf de Hoeilaartsesteenweg

Over het algemeen bestond het bodemprofiel uit een lemige bouwvoor, grijsbruin, vrij humeus (A-horizont). Deze bouwvoor van gemiddeld 30 tot 40 cm dik vertoont onder het grasland een onregelmatige, ongelijkmatige overgang naar een bruine, lemige horizont (B-horizont). Deze horizont is vrij doorworteld en gaat heel onregelmatig over in een bruingrijze tot bruingle C-horizont. Door deze onregelmatige overgang moet het vlak op sommige plaatsen vrij diep aangelegd worden.

Figuur 5 Bodemopbouw onder grasland (sleuf 3)

Onder het akkerland (sleuf 15, 16 en 19) is de profielopbouw identiek. Enkel de overgang van de A-horizont naar de B-horizont (indien aanwezig) is scherp (veroorzaakt door ploegen). De bouwvoor is opmerkelijk dikker (ca. 50 cm) dan onder het grasland.

Figuur 6 bodemopbouw onder akkerland (sleuf 19)

3.2. Archeologische resultaten

Er werden alleen recente sporen en verstoringen aangetroffen. De recente sporen zijn hoofdzakelijk te wijten aan bebouwing. Het zijn sporen als afwateringen, perceelsmuren en waterputten. Deze sporen liggen aan de rand van de percelen (Door de aard van de baksteen (machinaal gevormd, hard gebakken) en de gebruikte mortel (kalkmortel) wordt een datum gesuggereerd in de negentiende of vroeg-twintigste eeuw. Deze muren en perceelsindelingen zijn normaal op oudere kadasterkaarten terug te vinden.

4. Evaluatie en advies

Het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek liet toe om het plangebied op een statistisch verantwoorde manier bodemkundig en archeologisch te verkennen. Uit de registratie van de bodemprofielen bleek dat een droge leembodem aanwezig was. De dikte van de bouwvoor neemt toe naar het centrum van het plangebied.

Het bodemprofiel vertoont een typische Alfisol, ontstaan onder een akkerland. Door de ontginning van de bomen erodeerden de bovenste lagen. Hierdoor is geen E-horizont meer waarneembaar. Waar de helling minder steil is, kan bodembewerking een oorzaak zijn van het verdwijnen van deze E-horizont. De A-horizont is hier dikker (> 40 cm, door afzetting van het colluvium), en de bodem is intensiever bewerkt.

Relevante archeologische sporen werden niet aangetroffen. Enkele structuren van het einde van de negentiende eeuw of het begin van de twintigste eeuw (perceelsafscheidings, waterputten, riolen) werden aangetroffen. De vulling van de waterputten en open riolen met koolas lijkt midden twintigste eeuw of recenter.

Verder archeologisch onderzoek wordt niet aanbevolen.

BIBLIOGRAFIE

AMERYCKX J.B., VERHEYE W. & VERMEIRE R., 1995, *Bodemkunde*, Gent.

BAKKER H. de & SCHELLING J, 1989, *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*, Wageningen.

Internetbronnen:

Algemeen www.overijse.be

Bodemkaart: <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

Cultuurhistorisch ensemble

<http://paola.erfgoed.net/sdx/inventaris>

BIJLAGEN

1. Overzichtskaart¹²

In losse bijlage

2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven

Proefsleuf	Omtrek	EH	Oppervlakte	EH
				ha
1	28,53 m		24,71 m ²	
2	79,27 m		80,24 m ²	
3	46,91 m		44,74 m ²	
4	64,84 m		61,44 m ²	
5	110,54 m		109,62 m ²	
6	127,62 m		123,91 m ²	
7	103,19 m		102,24 m ²	
8	40,39 m		36,93 m ²	
9	21,80 m		18,20 m ²	
10	87,64 m		83,78 m ²	
11	80,39 m		79,11 m ²	
12	26,89 m		22,37 m ²	
13	19,27 m		15,87 m ²	
14	78,09 m		75,95 m ²	
15	196,76 m		197,77 m ²	
16	190,75 m		200,57 m ²	
17	120,29 m		114,03 m ²	
18	68,52 m		64,70 m ²	
19	36,02 m		33,05 m ²	
20	56,78 m		52,15 m ²	
21	45,46 m		43,80 m ²	
Totaal			1585,18	m²

¹² Opgemeten door landmeter F. Van Overmeiren

3. Sporenlijst

Sleuf	Spoor	Vorm	Opmerkingen	Vondst	Interpretatie	Datering	Hoogte
1	1	ovaal	Bruingrijs, gevlekt, hk, humeus	1	Paalkuil?	Recent	103,58
1	2	Rond	Bruingrijs, gevlekt		Boomkuil	Recent	103,50
4	1	Recht	Donkerbruin, leem, humeus, hk, aw, gelaagd gevuld, mortel		Gracht	Recent	102,10
5	1	Rond	Donkergrijsbruin, aw, mortel		Kuil	Recent	101,30
5	2	Vierkant	Grijsbruin, koolas, beton			Recent	101,25
5	3	Onregelmatig	Gemetst, vulling bruin, los,		Afvalput?	19 - begin 20	
5	4	Rond	Gemetst, bst 20 x9 cm		Waterput	19 - begin 20	
5	5	Lineair	Donkerbruin grijs gevlekt, humeus		Gracht		101,39
5	6	Lineair	bruingrijs, gevlekt		Gracht? Insteek?	Mechanisch gegraven	101,42
5	7	Lineair	bruingrijs, gevlekt		Insteek?	Mechanisch gegraven	101,54
6	1	Onregelmatig	Bruingrijs, leem	Modern vensterglas	Gracht		100,90
6	2	Rond	Gemetst, losse vulling, machinale bst, krijtmortel		Waterput	19 - begin 20	101,20
7	1	Lineair	Donkerbruin, leem	Faience, gemetste bst	Muurfundering	19 – begin 20	100,20
11	1	Lineair	Donkerbruin, leem, humeus, idem sleuf 4 s1		Gracht, verstoord	Recent	102,50
11	2	Rechthoekig	Donkerbruin grijs gevlekt, boomwortels	Recente baksteen	Boomkuil	Recent	102,30
11	3	Rond	Gemetst, bst 20x9 cm		Waterput	19 – begin 20	101,80
11	4	Lineair	Gemetst, bst 20x9, vulling koolas		Open riool	19 – begin 20	101,85
21	1	Rechthoek	Baksteen, recente mortel, vulling koolas		Muur	19 – 20	103